

Prof. dr Ivanka Spasić,
redovni profesor Pravnog fakulteta
Univerziteta »Privredna Akademija« N.Sad

UDK: 347.44: 349.6
Originalni naučni rad

MODEL UGOVOR O KUPOVINI I PRODAJI »CERTIFIKOVANIH SMANJENJA EMISIJA« (CERSPA)^{1*}

Model ugovor o kupoprodaji »certifikovanih smanjenja emisija« (CER-ova) je koncipiran kako bi se što efikasnije iskoristile mogućnosti stvorene usvajanjem »mehanizma čistog razvoja« (CDM), kao jednog od tri operativna mehanizma (implementacije) usvojena Kyoto protokolom; ovaj mehanizam pomaže razvijenim zemljama (članice Anexa I Okvirne Konvencije UN o promeni klime) da smanje emisiju gasova sa »efektom staklene bašte« (»ghg«) i troškove u vezi sa tim. Mehanizam čistog razvoja (CDM) podržava projekte smanjenja emisije gasova sa »efektom staklene bašte« predviđajući realizaciju projekta izgradnje »čistih tehnologija« u zemaljama u razvoju; na taj način se pomaže razvoj (čistih) tehnologija u ovim zemaljama i istovremeno se generišu »certifikovana smanjenja emisije« (CER) – jedinice (uštete u emisiji gasova) koje investitor projekta može koristiti za svoje potrebe ili ih prodavati (na tržištu).

Korisnici mehanizma čistog razvoja (CDM) (investitori i realizatori projekata koji se razvijaju u skladu sa »mehanizmom čistog razvoja«) koriste dokument-uputstvo (vodič) (Guidance Document) kao i model ugovor (CERSPA template) kako bi lakše realizovali pomenute projekte.

Model ugovor CERSPA (model ugovor o kupovini i prodaji »certifikovanih smanjenja emisija«) predstavlja prevashodno polaznu osnovu za pregovore ugovornih strana, kao i svojevrсно uputstvo odnosno model kako se ugovor ove vrste generiše i strukturise.

U radu se analiziraju kontekst, uslovi koji su doveli do uspostavljanja kao i specifičnosti CERSPA model ugovora (ugovora o kupovini i prodaji »certifikovanih smanjenja emisija«) kao sredstva za realizaciju »mehanizma čistog razvoja« (CDM) koncipiranog Kyoto protokolom.

Ključne reči: CERSPA model ugovori; »certifikovano smanjenje emisije« (CER); mehanizam čistog razvoja (CDM); Kyoto protokol;

---

¹ *Ovaj članak je rezultat rada na Projektu Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe, Univerziteta »Privredna Akademija« u Novom Sadu "Pravno- institucionalni odgovor RS na potrebu izgradnje održivog sistema sprečavanja i kontrole zagađivanja medija životne sredine u kontekstu pridruživanja EU", ev. br. 179072, koji je finansiran od strane Ministarstva za obrazovanje i nauku Republike Srbije.

CERSPA ugovori instrumenti u primeni mehanizama zaštite sredine - uvodne napomene

Konstantno uvećavanje temperature na Zemlji je evidentna činjenica poslednjih decenija; ovo globalno otopljanje izazvano je prvenstveno emisijom gasova koji izazivaju »efekat staklene bašte« na Zemlji. Imajući u vidu velike opasnosti nastavka ovog klimatskog trenda, članice Međunarodne zajednice postigle su konsenzus oko (hitne) potrebe smanjivanja emisije ovih gasova. Načelni konsenzus o potrebama rezultirao je usvajanjem određenih međunarodnih pravnih akata koja su od velikog značaja, ipak, sva pitanja nisu rešena niti ih je lako rešiti; određeni broj zemalja, članica međunarodne zajednice (prvenstveno iz redova razvijenih zemalja - najvećih zagađivača atmosfere) nije ratifikovao ove međunarodne akte. Pored problema u vezi sa odbijanjem prihvatanja predviđenih mera zaštite, javljaju se i problemi skopčani sa konkretnim sprovođenjem mera smanjenja emisija, koji nisu ništa manje značajni.

Na konferenciji o klimi održanoj u Kyoto-u (Japan) 1997. god, u organizaciji UN², u cilju hitnog smanjenja emisije gasova sa »efektom staklene bašte« (»greenhouse effect«), usvojen je tekst Kyoto protokola kojim se ograničava emisija pomenutih gasova³ i obezbeđuju mehanizmi za ostvarenje ciljnih emisija država članica Anexa I (razvijene zemlje-najveći emiteri zagađujućih gasova). Odluke iz Kyoto protokola dodatno su razrađene na Konferenciji o klimi u Bonu 2001. god.⁴

Odlukama i mehanizmima usvojenim Kyoto protokolom treba da se realizuju postavljeni ciljevi smanjenja ukupne emisije gasova sa »efektom staklene bašte«⁵. Ove gasove emituju naravno najviše tehnološki razvijene

---

² Okvirna Konvencija Ujedinjenih Nacija o klimatskim promenama

³ Gasovi koji izazivaju »efekat staklene bašte« predviđeni su Anexom A Protokola; to su Ugljendioksid (CO₂); Metan (CH₄); Azotsuboksid (N₂O); Vodoni fluorugljovodnici (HFCs); Perfluorugljovodnici (PFCs); Sumporheksafluorid (SF₆). Pored ovih gasova u atmosferi se nalazi i vodena para (H₂O). Koncentracija svih gasova u atmosferi osim vodene pare raste usled čovekovog delovanja. U Aneksu A Protokola navedeni su i sektori odnosno kategorije izvora emisije gasova sa »efektom staklene bašte«; to su oblasti energetike, industrijski procesi, fugalne emisije iz goriva, upotreba rastvarača, poljoprivreda i otpad.

⁴ Na Bonskoj konferenciji postignut je sporazum o smanjenju emisije »ghg« za 5,2% (u odnosu na 1990 godinu, koja se uzima kao referentna) u periodu od 2008-2012. Imajući u vidu najnovije podatke Međunarodne agencije za energiju, koji su prezentirani na (novom) samitu u Bonu, na kome se raspravljalo o stanju u vezi sa smanjivanjem zagađenja i globalnim zagrevanjem, vesti nisu bile ni malo ohrabrujuće; naime, uprkos dvadesetogodišnjim naporima, umesto da se smanjuje, ispuštanje štetnih gasova čak i raste.

⁵ Najdrastičnije posledice delovanja »efekata staklene bašte« predstavljaju: globalno zagrevanje (prosečni porast temeperature za 1,5- 4,5 na 100-150 godina); topljenje polarnog leda; porast nivoa mora kao i povećavanja isparavanja mora i oblačnosti.

zemlje koje su, u skladu sa odredbama Kyoto protokola, u obavezi da ove emisije smanje ali, pri tome, mogu i da doprinesu napretku zemalja u razvoju učestvujući u razvojnim projektima koji koriste tzv »čiste« tehnologije a odvijaju se u ovim zemljama (u razvoju) i da, pri tome, obezbede za sebe »uštedu« u jedinicama »certifikovanih smanjenja emisija« (CER-ova). Koncept tehnološki »čistih« razvojnih projekata (CDM), koji se realizuju u zemljama u razvoju, je jedan od moguća tri mehanizma za smanjivanje emisije gasova (što je obaveza iz Kyoto protokola). Osim primarnog zadatka smanjenja emisije gasova sa efektom »staklene bašte« za zemlje kojima je to obaveza (razvijene zemlje članice Anexa I), ovaj mehanizam doprinosi i »uštedi« tzv. »certifikovanih smanjenja emisija« (CER-ova), koje predstavljaju svojevrsne jedinice mere uštede (emisije gasova), kojima se može trgovati.

Mehanizam čistog razvoja je jedini od tri *mehanizma* usvojena Kyoto protokolom koji omogućava učešće zemalja u razvoju u sprovođenju postupaka smanjenja emisija štetnih gasova. Ostala dva mehanizma (pored mehanizma čistog razvoja-CDM) su mehanizmi zajedničke primene (JI) i međunarodne trgovine emisijama (IET).

Mehanizam zajedničke primene omogućava smanjenje emisije prilikom investiranja u razvojne projekte u drugoj razvijenoj (industrijalizovanoj) zemlji; ovaj sistem se sastoji u svojevrsnom prenošenju odgovarajućih iznosa »jedinica smanjenja emisije« (ERU) između država. Ovakav sistem dozvoljava državama upotrebu tzv. »karbon kredita« za ispunjavanje obaveza u skladu sa Kyoto protokolom.

Treći mehanizam se ogleda u mogućnosti država da trguju emisijama gasova; naime, države mogu da prenose deo svoje »dodeljene emisije« .

Trgovina jedinicama emisije gasova je, naravno, veoma specifičan vid međunarodne trgovine budući da je predmet ove trgovine veoma specifičan a to su (jedinice) emisije gasova.

Budući da Republika Srbija spada u kategoriju tzv. zemalja u razvoju, prioritetan i najveći interes Srbije je da se uključi u što više projekata »čistog razvoja« i tako iskoristi prednosti koje pruža Kyoto protokol (zemljama u razvoju). Uključivanje u mehanizme čistog razvoja podrazumeva pristup stranim investitorima iz razvijenih zemalja koji bi u Srbiji realizovali projekte koji spadaju u kategoriju »zelenih« odnosno »čistih« tehnologija; na taj način Srbija bi dobila izgrađene objekte i razvijene čiste tehnologije koje su joj neophodne, a strani investitori, koji bi realizovali te projekte, dobili bi određen broj jedinica uštede »certifikovanih smanjenja emisija« (CER-ova).

Prilikom realizacije ciljeva koncipiranih u skladu sa mehanizmom čistog razvoja (CDM) pored datih uputstava koriste se i model ugovori CERSPA, koji

su specifični pravni instrumenti za realizaciju kupovine i prodaje jedinica »certifikovanih smanjenja emisija«.

Bez obzira što su ugovori generalno veoma stari instrumenti, poznati u pravu već stotinama godina, pojava novih poslova u praksi postavlja uvek nova pitanja i zadatke pred ugovorne strane, kao i pred društvo koje treba da verifikuje njihov odnos i prizna posledice koje novi oblik posla i njemu »prilagođenog« ugovora stvara⁶.

Ono što je načelno specifično i uobičajeno za trgovinsko pravo pojavljuje se, u slučaju CERSPA ugovora, i u oblasti zaštite sredine, konkretnije zaštite vazduha i atmosfere od emisije gasova sa »efektom staklene bašte«. Budući da »certifikovano smanjenje emisije« (CER) predstavlja svojevrsnu jedinicu uštede u emisiji škodljivih gasova, na osnovu odredaba Kyoto protokola i uz pomoć »mehanizma čistog razvoja« (koji je promovisao Kyoto protokol) omogućeno je trgovanje ovom vrstom jedinica uštede na tržištu. Trgovina ovim jedinicama, ipak relativno »specifična« u odnosu na uobičajene predmete trgovine (kupovine i prodaje, odnosno razmene), odvija se uz pomoć CERSPA model ugovora. Mnogi elementi ugovora kao i koncepti vezani za prodaju (odnosno kupovinu) jedinica »certifikovanih smanjenja emisija« ne moraju strankama biti dovoljno poznati⁷. Bez obzira na postojanje Uputstva, tj. specifičnog vodiča (*Guidance Document*), pridruženog tekstu Protokola, objašnjenja koja su data a odnose se na termine, uslove, klauzule itd. često nisu bila u potpunosti dovoljna⁸.

Da bi se nešto više moglo reći o model ugovoru o kupovini i prodaji »certifikovanih smanjenja emisija« i njegovom funkcionisanju mora se, najpre, analizirati kontekst u kome je ovaj instrument nastao, a to je Kyoto protokol i njegov »mehanizam čistog razvoja«.

---

⁶ Ova pojava je, već decenijama, veoma uočljiva naročito u trgovinskom pravu zbog činjenice da poslovna praksa stvara nove oblike poslovanja naročito u domenu investicionog finansiranja, specifičnog kreditiranja, distribuiranja robe, ustupanja poslovnog znanja i iskustva, ustupanja prava iskorišćavanja određenih prirodnih bogatstava i resursa i slično.

⁷ Početna praksa ukazivala je na evidentne probleme oko realizacije ugovora naročito po pitanju eventualnog neizvršavanja ugovora i ugovorne odgovornosti.

⁸ Zbog pomenutih stanovitih poteškoća asocijacija sastavljena prvenstveno od advokata i stručnjaka za CDM projekte započela je svojevrsnu edukaciju u vezi sa upotrebom CERSPA ugovora; ova inicijativa je svesrdno podržana naročito od Inter-American Investment Corporation (članica Inter-American Development Bank Group), Vlade Republike Koreje, Državnog Sekretarijata za ekonomske odnose Švajcarske (SECO) i drugih.

Kyoto protokol i njegova implementacija

Na Konferenciji UN o životnoj sredini održanoj u Rio de Žaneiru 1992. god., između ostalih usvojenih dokumenata⁹, doneta je i Okvirna konvencija o klimatskim promjenama; ova Konvencija je dovela do potpisivanja Kyoto protokola 1997. god. Ovaj značajan dokument, usvojen na trećoj Konferenciji članica Okvirne konvencije UN o promeni klime, predstavlja odgovor međunarodne zajednice na nastupajuću opasnost globalne promene klime. Protokol je potpisalo preko 170 država (uključujući EU), a stupio je na snagu februara 2005. god., kada ga je ratifikovala Rusija¹⁰. Nažalost, neke od zemalja najvećih zagađivača odbile su da ga potpišu.

Svojevrsni sistem “tržišnih odnosa”, uveden Kyoto protokolom, predstavlja novi prilaz u konkretnom rešavanju problema u vezi sa emisijom gasova¹¹.

Osim ograničavanja emisija gasova sa “efektima staklene bašte”, pa time i smanjivanja globalnog zagrevanja i opasnosti koje ono sa sobom nosi, cilj usvajanja Kyoto protokola bio je i obezbeđivanje efikasnih mehanizama za ostvarivanje ciljnih emisija država članica Anexa I. Kyoto protokol je predvideo tri mehanizma implementacije, ovi mehanizmi su: međunarodna trgovina emisijama (IET); zajednička primena (JI) i mehanizam “čistog razvoja” (CDM). Postoje naravno određene razlike između ovih mehanizama a najvažnije su one koje se tiču vremena sticanja određene vrste jedinica redukcije emisije i mogućnosti sa time povezanih, pre svega mogućnosti trgovanja ovim jedinicama.

U skladu sa odredbama Kyoto protokola države članice su podeljene u dve glavne grupe: to su industrijski razvijene zemlje (tzv. Anex I zemlje), koje imaju obavezu smanjenja emisije gasova sa “efektom staklene bašte” do 2012 god. i zemlje u razvoju (tzv. ne-Anex I zemlje). U cilju realizacije glavnog zadatka (odnosno smanjenja emisije gasova) Anex I zemlje imaju obavezu koncipiranja i usvajanja planova akcija i mera za smanjenje emisije kao i obezbeđivanje finansijskih sredstava i transfera tehnologija za zemlje u

---

⁹ Dokumenti usvojeni u Rio su: Deklaracija o životnoj sredini i održivom razvoju; Agenda 21; Principi o šumama; Konvencija o biodiverzitetu; Okvirna konvencija o klimatskim promjenama; opširnije v. M. Blagojević, R. Karkalić, Globalni ekološki problemi, *Pravni život*, 2008, br. 9, str. 545 i dalje.

¹⁰ Da bi Protokol stupio na snagu bilo je potrebno da ga potpiše i ratifikuje 55 država i da države koje su ga ratifikovale čine najmanje 55% zagađivača. Republika Srbija je ratifikovala Kyoto protokol 2007. god.

¹¹ V. M. Blagojević, R. Karkalić, op. cit. str. 545.

razvoju¹². Kyoto protokol je razradio vremenske okvire za primenu ustanovljenih mehanizama, dozvoljene emisije, “pokazatelje uštede” (jedinice “karbon kredita”), verifikacione entitete (procenitelje), kazneni sistem itd. U skladu sa svim postavljenim zadacima Anex I zemlje imaju obavezu dostavljanja izveštaja o emisiji gasova.

1. Mehanizam međunarodne trgovine emisijama (IET) omogućava zemljama članicama Anexa I (razvijene zemlje emiteri gasova “staklene bašte”) trgovinu (kupovinu i prodaju) “dodeljenih emisija”, drugim rečima zemlje članice koje imaju ciljnu emisiju po Protokolu mogu da kupuju i prodaju na tržištu svoje “karbon kredite” od drugih država članica (obavezanih Protokolom). Da države ne bi rasprodale suviše svojih emisionih prava predviđeno je da svaka članica mora imati rezervu¹³. Kyoto protokol je uveo i kazneni sistem¹⁴ za članice koje ne ispune obavezu smanjenja emisije.

2. Mehanizam zajedničke primene (JI) definisan je čl. 6 Kyoto protokola. Ovaj mehanizam i njegova primena povezani su sa vremenom započinjanja odgovarajućih projekata, naime, projekti započeti posle prvog januara 2000.god. mogu se tretirati kao projekti “zajedničke primene” (JI), ali jedinice umanjene emisije (ERU) se izdaju samo za smanjene emisije nastale posle prvog januara 2008. god. Za primenu i sprovođenje ovog mehanizma predviđeno je odgovarajuće telo – Komitet za superviziju (sprovođenja). Ovaj Komitet akredituje nezavisna tela koja vrše procenu i verifikaciju projekata u skladu sa mehanizmom zajedničke primene.

Postoje dve vrste JI projekata (tzv. “dupli kolosek”¹⁵); kod prvih zemlja-članica domaćin projekta mora ispunjavati sve uslove podobnosti povezane sa statusom u Anex-u I i Anex-u B Protokola, njen dodeljeni iznos emisije mora biti izračunat i evidentiran, zemlja mora imati nacionalni registar i nacionalni sistem za procenjivanje emisija, pored toga potrebno je da je zemlja podnela godišnji izveštaj emisije “ghg” kao i dala dodatne informacije o dodeljenom iznosu. Drugu grupu projekata čine projekti u zemljama domaćinima koje ispunjavaju prva tri od svih gore navedenih uslova. U prvom slučaju zemlja

---

¹² Opširnije v. D. Vukotić, Opšti uslovi i vremenski okvir Kyoto mehanizma; portal „Životna sredina ka Evropi“, internet site http://sewa.sewa-weather.com/ambassadors/new_site/srp/images/stories/Papers/07-02.pdf; str. 207.

¹³ Rezerva ne sme pasti ispod 90% ciljne emisije; ako je rezerva suviše niska državi nije dozvoljeno da prodaje svoje emisije.

¹⁴ Kazneni sistem je formulisao Borskim sporazumom, predviđeno je da države koje ne ispune svoju obavezu uštede emisije moraju, u sledećem periodu, nadoknaditi manjak „karbon kredita“ uvećan za 30% a predviđena je i suspenzija podobnosti za trgovinu emisionim kreditima. Oko zakonske obaveznosti sankcija bilo je neusaglašenosti u stavovima.

¹⁵ Opširnije v. D. Vukotić, op. cit. str. 209 i dalje, dostupno na internet site http://sewa.sewa-weather.com/ambassadors/new_site/srp/images/stories/Papers/07-02.pdf;

članica domaćin projekta može vršiti procenu i verifikaciju smanjene emisije primenjujući sopstvene procedure i samostalno izdavati ERU (bez potrebe obraćanja Komitetu). Na drugu grupu projekata (“drugi kolosek”) primenjuje se procedura koju odredi Komitet za superviziju; smanjenje emisija iz ovakvih projekata mora proći procenu i verifikaciju (sertifikaciju) koju vrši nezavisno telo (izabrano od strane Komiteta).

3. Mehanizam čistog razvoja (CDM) uspostavljen je čl. 12 Kyoto protokola. Mehanizam čistog razvoja omogućava uštedu jedinica “certifikovanih smanjenja emisija” (CER) ostvarenih u periodu od prvog januara 2000. god, do kraja 2012 god. “Certifikovana smanjenja emisija” ili CER-ove mogu steći razvijene zemlje (članice Anexa I) ukoliko ostvaruju razvojne projekte čistih tehnologija u zemljama u razvoju. Za sprovođenje “mehanizma čistog razvoja” i ostvarivanje ušteta u emisijama (CER) nadležan je Izvršni odbor; u kontekstu njegove nadležnosti utvrđene su procedure za akreditaciju operativnih tela kao i model CDM projekta¹⁶ koji strane u projektu (investitor odnosno izvođač iz razvijene zemlje i zemlja u razvoju - domaćin) moraju koristiti da bi im CDM projekat bio odobren. Izabrano operativno telo vrši procenu CDM projekata a Izvršni odbor vrši registraciju odobrenih projekata; utvrđeni projektni periodi mogu biti na 7 ili 10 godina (uz mogućnost obnavljanja najviše dva puta¹⁷; drugo izabrano operativno telo vrši certifikaciju smanjenja emisije, izveštaj o certifikovanju se šalje Izvršnom odboru koji izdaje specifične jedinice “uštete” (CER-ove).

Mehanizam čistog razvoja i korišćenje CERSPA model ugovora

“Mehanizmi čistog razvoja” predviđeni odredbama Kyoto protokola se mogu realizovati u zemljama u razvoju (ne-Anex I zemljama), zemlje sa ove liste mogu biti korisnici CDM projekata; izvođači ovih projekata su subjekti (pravna, eventualno i fizička lica) iz razvijenih zemalja (zemalja članica Anex I liste). Izvođenjem ovakvih projekata “čistog razvoja” njihovi izvođači mogu ostvariti uštete u emisijama štetnih gasova koje se verifikuju i certifikuju (od strane nadležnih tela) kao “jedinice uštete” i mogu se prodavati na specifičnom tržištu¹⁸. Pravni instrumenti putem kojih se kupuju i prodaju “certifikovana smanjenja emisije” (CER-ovi) su ugovori.

Model ugovor (CERSPA), zajedno sa Uputstvom odnosno vodičem (*Guidance Document*), služi kao svojevrsni pravni izvor odnosno uputstvo

---

¹⁶ tzv PDD – *Project Design Document*, prvi ovakav projekat je odobren 2002. god.

¹⁷ Opširnije o rokovima kao i sadržini plana CDM projekta videti kod D Vukotić, citorani rad sa sajt-a [http://sewa.sewa-weather.com/...](http://sewa.sewa-weather.com/) str. 210

¹⁸ tzv “karbon tržište” (*carbon market*)

(model) za ugovorne strane o zaključivanju, ugovornim odredbama, izvršenju ugovora, ugovornoj odgovornosti itd.

CERSPA ugovor nije adhezioni ugovor kome ugovorne strane treba samo da pristupe već je to, u pravom smislu reči, “model” ugovor koji služi strankama za ugled kako da generišu svoj ugovorni odnos, kojih principa se moraju pridržavati, šta se obavezno mora detaljno urediti, kao i način (ili načini) kako se to čini.

Projekti “čistog razvoja” u okviru kojih se mogu ostvarivati certifikovane jedinice smanjenja emisije mogu biti iz različitih oblasti privrede; može to biti recimo snabdevanje energijom, transport, rukovanje otpadom, pošumljavanje¹⁹ itd.

Da bi zemlja u razvoju mogla da se kvalifikuje za zemlju domaćina CDM projekata mora ispuniti određene uslove; mora ratifikovati Kyoto protokol i uspostaviti nacionalno telo za procenu održivog razvoja i donošenju odluke o participiranju u projektu.

Za male projekte usvojena je pojednostavljena procedura.

Predmet kupovine (prodaje) u raznim modalitetima “karbon” ugovora su “certifikovana smanjenja emisije” (CER), specifične jedinice smanjenja emisije gasova, generisane i registrovane od izabranih nadležnih tela. Certifikovana smanjenja emisije gasova (sa efektom “staklene bašte”) ili skraćeno CER se izražavaju u ekvivalentnim jedinicama ugljen dioksida (CO₂). Jedan CER je izjednačen sa jednom ekvivalentnom tonom ugljen dioksida (CO₂).

Što se tiče pojma (pravne) prirode “certifikovanih smanjenja emisija” (odnosno specifičnih jedinica uštede emisije štetnih gasova) ne postoji saglasnost u teoriji niti pozitivnom pravu oko ovog pitanja; neki teoretičari i praktičari, koji se bave problematikom primene Kyoto protokola, smatraju ih robom široke potrošnje (zbog njihove specifične prirode ovakvo stanovište je dosta teško braniti); neki ih samtraju vrstom netelesnih stvari (netelesnost ovih jedinica je očigledna i nesporna, ali to ne znači da je time i dat odgovor na pitanje o njihovoj specifičnoj prirodi). Postoje shvatanja o “jedinicama uštede” kao svojevrsnom obezbeđenju (securities). Jedan broj učesnika i realizatora mehanizama čistog razvoja smatraju ih vrstom dozvole (osnovi za ovakvo stanovište takođe postoje)²⁰. Samo nekoliko retkih nacionalnih propisa sadrže izričite definicije jedinica “karbon kredita”. Pojedini pravni sistemi variraju

¹⁹ Opširnije na sait-u www.kongeneracija.rs/kyoto.html

²⁰ V. R. O'Sullivan, „CERSPA: A new template agreement for the sale and purchase of Certified Emission Reductions (CERs)“, dostupno na site-u www.lawtext.com, p. 122.

pravnu prirodu "CER"-ova u zavisnosti od konteksta pitanja u kome se pojavljuju, pa se (iste jedinice) različito tretiraju u smislu poreskih, računovodstvenih, finansijskih ili ugovornih propisa.

Ugovorne strane kod ugovora o prodaji "certifikovanih smanjenja emisija"

Ugovor o prodaji (i kupovini) "certifikovanih smanjenja emisija" je ugovor između prodavca i kupca specifičnih "jedinica uštede" koncipiranih u skladu sa "mehanizmom čistog razvoja". Kao prodavci CER-ova, kao specifične robe, mogu se pojaviti učesnici CDM projekata, dok se kao kupci pojavljuju kompanije ili države kojima su potrebne jedinice uštede (CER-ovi) radi ispunjenja obaveza vezanih za limite emisije gasova iz Kyoto protokola.

Jedna ili obe strane u ugovoru mogu, takođe, biti i trgovci koji deluju na "sekundarnom" karbon tržištu (preprodaja)²¹.

Model ugovori (CERSPA) ali i ERPA ugovori sadrže veći broj standardnih odredaba o koncipiranju, svojini (nad), kao i transfu CER-ova.

Bitni elementi kod ugovora o prodaji CER-ova - isporuka i cena

Kod svakog ugovora o prodaji bitni elementi ugovora (koji određuju njegovu suštinu kao prodaje) su roba i cena²². Kao roba tretiraju se stvari namenjene tržištu i podobne za tržište. U praksi postoje veoma različite vrste stvari koje su namenjene tržištu i podobne za tržište²³; "certifikovana smanjenja emisije" (CER-ovi) su, generalno govoreći, zaista izuzetno "specifična" vrsta "robe"²⁴ kojom se može trgovati. Osim toga, vrlo specifično je i tzv. "karbon tržište" na kome se može trgovati ovom "specifičnom robom".

Evidentno je da savremeni uslovi života definitivno proširuju "klasične" pojmove trgovine, stvari u prometu i robe.

---

²¹ Početne godine funkcionisanja „karbon tržišta“ karakteriše pojava prevashodno vladinih (državnih) i institucionalnih CER kupaca. Kasniji period se odlikuje masovnijim učešćem privatnih kompanija koje se pojavljuju kao kupci u poslovima kupovine „jedinica uštede“ emisije gasova.

²² Opširnije v. Carić S., Vitez M., Veselinović J., Privredno pravo, Novi Sad, 2006, str. 177 i dalje

²³ V. Carić S., Vitez M., Veselinović J., op.cit. str. 178 -179.

²⁴ Pod pretpostavkom, naravno, da CER-ove tretiramo kao specifičnu robu. Postoje koncepti koji CER-ove tretiraju kao usluge. Koncept usluga, po našem mišljenju manje odgovara prirodi CER-ova. Osim roba i usluga CER-ovi se u teoriji tretiraju i kao hartije od vrednosti, kao i specifične dozvole i sl.

Budući da su bitni elementi CERSPA ugovora - jedinice smanjenja emisije (uštede) - CER-ovi, kao roba koja se kupuje i prodaje, i cena, po kojoj se ove specifične jedinice uštede kao specifične robe prodaju, treba razmotriti neka osnovna pitanja realizacije ovog ugovora, imajući u vidu njegove bitne elemente.

Kao osnovni element realizacije prodajnog ugovora prodavac mora isporučiti robu kupcu²⁵, isporuka se mora obaviti u vreme, na način i u mestu utvrđenom u ugovoru. Što se tiče isporuke CER-ova, kao veoma specifične robe, može se postaviti pitanje u vezi sa vremenom i mestom isporuke. Način isporuke je više utvrdjen specifičnošću ovakve "trgovine" i konceptom Kyoto mehanizama a ređe je izričito preciziran samim ugovorom.

CERSPA model ugovori ostavljaju otvorenim pitanje vremena isporuke, većina ugovora utvrđuje godišnju isporuku, mada su mogući i kraći ili duži rokovi isporuke u skladu sa CDM projektnim pravilima.

Što se tiče mesta isporuke ono je nešto "apstraktnije" u slučaju isporuke CER-ova i zavisi od toga kako se "isporuka" definiše i da li je kupac evidentiran kao učesnik u projektu koji ima pravo komuniciranja sa Izvršnim odborom (ili ne).

U CERSPA (model ugovoru) isporuka je određena kao prispeće odnosno evidencija "certifikovanih smanjenja emisije" odnosno jedinica uštede (CER-ova) na registracionom računu koji ima kupac.

U vezi sa ovim konceptom postavlja se pitanje isporuke, njenog mesta i modusa kada kupac nema pomenuti registracioni (evidencioni) račun; kako se i kada mogu preuzeti CER-ovi i izvršiti isporuka.

U skladu sa odredbama *Guidance Document*-a (Uputstva odnosno vodiča), koji prati utvrđeni "mehanizam čistog razvoja", predviđen je dodatni način izvršenja isporuke preko određenog agenta²⁶.

Što se tiče cene ali i količine jedinica CER-ova (koja je u neraskidivoj vezi sa pitanjem cene), CERSPA (model ugovori) predviđaju dva moguća načina utvrđivanja količine: to su fiksni i procentualni način, kao i četiri metoda utvrđivanja jedinične cene za svaku jedinicu (CER), to su: fiksna cena

---

²⁵ Prodajom se, kao što je poznato, prenosi pravo svojine, međutim, potrebno je da, pored prenosa svojine, postoji i prenos državnine ili kako se to definiše u privrednim poslovima – isporuka; po izvršenoj isporuci kupac može raspolagati kupljenom robom i time je suština prodaje kao posla realizovana. O specifičnostima isporuke videti opširnije kod Carić S., Vitez M., Veselinović J., op.cit. str.180-183.

²⁶ Predviđena su dva različita metoda isporuke posredstvom agenta; videti R.O'Sullivan, op. cit. str. 123 (dostupno na site-u www.lawtext.com).

(svake jedinice odnosno CER-a), prosta indeksirana cena, kombinacija proste i indeksirane cene i indeksirana cena koja ima utvrđenu donju i gornju granicu. Sve ove oblike predviđa i analizira Uputstvo (vodič) (*Guidance Document*).

Najjednostavniji oblik utvrđivanja cene predstavlja određivanje fiksne cene za svaku jedinicu (CER). Ovako utvrđena cena je “pouzdana” i ne izaziva sumnju ali može biti nezgodna u uslovima delovanja inflacije.

Indeksna cena jedinice se izračunava u odnosu prema tržišnoj vrednosti i stoga ova cena varira kod svake periodične uplate. Fluktuacija ovako utvrđene cene predstavlja i prednost i rizik za obe ugovorne strane u zavisnosti od kretanja stanja na tržištu.

Kombinovana cena se dobija svojevrsnim mešanjem fiksne i indeksirane cene za svaku jedinicu, čime se anuliraju nepovoljni uticaji fluktuacije cena na fiksiranu cenu.

Utvrđivanje indeksirane minimalne i maksimalne cene svake jedinice štiti i prodavca i kupca od velikih promena cena, pa se obično uzima u obzir kod dugoročnog projektnog planiranja.

Specijalni slučajevi oslobađanja od ugovorne odgovornosti, CDM rizici

Kao što je uobičajeno u ugovornom pravu, ukoliko jedna ugovorna strana ne izvrši svoju ugovornu obavezu, biće odgovorna za to neizvršenje i imaće obavezu da, uz izvršenje ugovora (ukoliko je to još moguće, a druga-savesna strana nije odustala od ugovora) plati i naknadu štete (za neizvršenje ili zakašnjenje u izvršenju ugovora²⁷). Budući da se tu radi o krivici strane koja nije poštovala svoju ugovornu obavezu, ugovorno pravo ovoj ugovornoj strani daje mogućnost da se oslobodi odgovornosti ukoliko dokaže postojanje nekih od značajnih razloga čije delovanje pravo priznaje kao osnov za oslobođenje od odgovornosti.

Jedan od najbitnijih razloga koji eskulpiraju stranu koja nije izvršila svoju ugovornu obavezu je dejstvo više sile, spoljnog i nepredvidivog događaja, čije dejstvo ugovorna stranka nije mogla sprečiti.

CERSPA model ugovor predviđa, pored opštih svojstava više sile i uobičajenih uzroka njenog nastanka, i dodatne i “specifične” CDM rizike koji su van kontrole ugovornih strana. Ovakvi rizici inače su specifični (uglavnom) samo za ovaj tip ugovora i ne javljaju se kod ostalih “karbon” ugovora.

---

²⁷ Opširnije v. V. Kapor, S. Carić, Ugovori robnog prometa, Novi Sad, 2007, str. 119 i dalje

Predviđena su dva CDM rizika; jedan je povezan sa radom Izvršnog odbora CDM projekta a drugi sa ne-funkcionisanjem ili lošim i neuspešnim funkcionisanjem projekta koji dovodi do generisanja jedinica uštede (CER-ova).

U prvom slučaju se neuspešnost realizacije projekta ne može pripisati krivici bilo koje ugovorne strane, već ona potiče od neočekivanih (i po projekat očigledno loših odluka) Izvršnog odbora, ove odluke veoma značajno deluju na uspešnost realizacije projekta.

U drugom slučaju u pitanju je neuspešna realizacija projekta zbog značajnog uticaja prirodnih faktora na (uspešnu) realizaciju projekta (recimo energetske projekti koji zavise od upotrebe vetra, vode i njihovih svojstava).

Neizvršenje ugovornih obaveza, odgovornost i njene posledice – raskid ugovora i naknada štete

U ugovornom pravu neizvršenje ugovorne obaveze jedne strane povlači brojne posledice kako za ugovornu stranu koja nije izvršila svoju obavezu tako i za ugovor kao celinu. Brojne su posledice koje se primenjuju u praksi, počevši od raskida ugovora praćenog i naknadom štete, preko izvršenja uz naknadu zbog zakašnjenja (ako specifične ugovorne okolnosti to dopuštaju). Ugovorno pravo poznaje i dopušta i izvesne modifikacije ugovornih obaveza (recimo kupac se saglasi sa manjom ili alternativnom isporukom uz umanjenje ugovorne cene).

Imajući u vidu činjenicu da su predmet CERSPA ugovora “specifične robe”, a to su sertifikovana smanjenja emisije” odnosno svojevrsne jedinice uštede emisije gasova, mnoga od opštih pravila ugovornog prava koja se odnose na prodaju i koja funkcionišu u poslovnoj praksi neće se moći primeniti na ove ugovore. Sa druge strane, specifičnost predmeta nametnuće neke specifičnosti u vezi sa izvršavanjem (odnosno neizvršavanjem) obaveza kao i posledicama koje neizvršenje obaveza povlači.

CERSPA model ugovor navodi standardne štetne događaje koji u svakom slučaju povlače odgovornost bez obzira da li se javljaju na strani prodavca ili kupca. Reč je, pre svega, o materijalnim povredama ugovora, insolventnosti i stečaju kao i pogrešnom tumačenju ugovornih odredaba²⁸.

Pored navedenih (zajedničkih osnova odgovornosti za obe ugovorne strane) odgovornost prodavca povlači neizvršenje obaveza u vezi sa isporukom (u vreme, na mestu i način kako je ugovoreno) o čemu je napred u tekstu bilo

---

²⁸ Opširnije videti kod R.O’Sullivan, op. cit. str. 124 (dostupno na site-u www.lawtext.com)

reči. Odgovornost kupca povlači neizvršenje obaveza u vezi sa plaćanjem. Već je rečeno da su najvažnije obaveze prodavca i kupca isporuka (robe) u skladu sa odredbama ugovora, odgovornost za (fizičke i pravne) mane (robe), kao i plaćanje (robe). Imajući u vidu o kakvoj se “robi” radi postoje specifičnosti u odnosu na “klasične” i “standardne” robe koje se pojavljuju u uobičajenom poslovanju.

Osim osnova odgovornosti koje predviđa, CERSPA model ugovor pravi i razliku između šteta prouzrokovanih “običnim” (redovnim) radnjama prodavca i/ili kupca, kao i šteta izazvanih namernim delovanjem ili grubom nepažnjom (vrsta “kvalifikovanih” šteta).

Odgovornost za štetu je ozbiljnija i stroža u slučajevima “kvalifikovanih” šteta odnosno u slučajevima kada je jedna od strana (ili obe) delovala sa namerom da izazove štetu ili grubo kršeći ugovorna pravila ne mareći pri tom o posledicama (gruba nepažnja). Posledice nastajanja štete i obaveze po stranu koja je izazvala štetu nisu jednake u slučajevima “regularnih” i “kvalifikovanih” šteta.

U slučaju nastanka štete kao posledice “običnih” regularnih okolnosti najznačajnija posledica je mogućnost okončanja ugovora. Pravo na raskid ugovora ima naravno strana koja nije dobila ispunjenje svoga potraživanja (bez obzira što je najčešće izvršila svoju obavezu korektno).

U slučaju postojanja namere i grube nepažnje jedne strane (“kvalifikovana” odgovornost za štetu), oštećena ugovorna strana ima pravo da zahteva naknadu štete; ovo je naravno, striktniji odnosno strožiji oblik odgovornosti i posledice po stranu koja je izazvala nastanak štete su strožije.

Zaključna razmatranja

Tehnički i tehnološki napredak donosi mnoge prednosti, ali, sa druge strane, izaziva i mnoge opasnosti i rizike. Jedna od najvećih opasnosti po prirodu i čoveka je zagađenje okoline. Emitovanje gasova sa efektima “staklene bašte” izaziva globalno zagrevanje koje krije brojne i izuzetne rizike. Imajući u vidu ovu veliku “pošast” XX i XXI veka Međunarodna zajednica je preduzela ozbiljne korake da se emisije štetnih gasova umanje. Na pravnom planu usvojeni su određeni pravni dokumenti kao što su konvencije, protokoli, uputstva, koji imaju za cilj da se štetne emisije stave pod kontrolu. Najznačajniji dokument iz te oblasti predstavlja Kyoto protokol koji, uz obavezu razvijenih zemalja, da smanje emisije uvodi i nekoliko mehanizama za implementaciju i sprovođenje ovog cilja. Kyoto protokol uvodi operativne mehanizme “međunarodne trgovine emisijama” (IET), “zajedničke primene” (JI) i “čistog razvoja” (CDM).

U skladu sa odredbama Kyoto protokola razvijene zemlje članice imaju obavezu da smanje emisije gasova ali, istovremeno, imaju i mogućnosti da “uštedene” i “certifikovane” jedinice smanjene emisije prodaju i tako steknu odgovarajuću zaradu ali i da obezbede veći kredit u emisijama.

U kontekstu mehanizma čistog razvoja (CDM) koji uključuje i zemlje u razvoju u proces smanjivanja emisija, utvrđena su certifikovana smanjenja emisije gasova “ghg” (CER-ovi); CER-ovi su svojevrsne jedinice uštede koje se mogu prodavati na “karbon tržištima” (primarnom i sekundarnom).

Budući da je prodaja “jedinica uštede” vrlo specifični oblik prodaje, bila su potrebna i određena uputstva i smernice za postupanje prilikom prodaje ove vrste “robe”. U skladu sa ciljevima, odredbama i rešenjima Kyoto protokola doneta su Uputstva (odnosno svojevrsni vodič za lakše trgovanje jedinicama “uštede”); osim Uputstava (koja sama, takođe, nisu bila dovoljna) koncipiran je i CERSPA model ugovor (o kupovini i prodaji ovih jedinica- CER-ova).

Oba ova pravna dokumenta (Uputstvo i model ugovor) služe kao svojevrsni izvori prava za funkcionisanje trgovine CER-ovima na tržištu.

CERSPA model ugovor nije adhezioni ugovor već model odnosno polazna osnova za razmatranje prilikom sastavljanja konkretnog ugovora o prodaji “certifikovanih smanjenja emisija” odnosno specifičnih jedinica uštede.

Budući da se u ovom poslu radi o prodaji (odnosno kupovini) većina tradicionalnih obligacionih pravila koja se odnose na prodaju važe i za prodaju CER-ova; ipak postoje i brojne specifičnosti, pre svega u vezi sa isporukom, plaćanjem, odgovornšću, oslobođenjem od odgovornosti, posledicama neizvršenja ugovora.

Pored CER-ova, na “karbon tržištima” se mogu prodavati i druge “jedinice uštede” (recimo ERU) ali CER-ovi su povezani sa “mehanizmom čistog razvoja” koji je značajan jer omogućava zemljama u razvoju da učestvuju u projektima koji (im) mogu izgraditi “čiste” tehnologije i tako (im) pomoći u razvoju; sa druge strane ovi projekti u kontekstu “čistog razvoja” mogu i razvijenim zemljama doneti koristi u vidu uštede jedinica emisije gasova, koje se mogu prodavati na tržištu. Evidentno je postojanje obostrane koristi.

Budući da Srbija spada u red zemlja u razvoju, najveći interes naše zemlje je povezan upravo sa projektima “čistog razvoja”. Da bi se ovi projekti mogli razvijati potrebno je upoznati specifičnosti samog mehanizma kao i specifičnih “jedinica uštede” i ugovornih odnosa putem kojih se one mogu prodavati (CERSPA ugovori).

Ivanka Spasić, Ph.D.
Professor, Law Faculty, University "Business Academy", N.Sad

“CERTIFIED EMISSION REDUCTION” SALE AND PURCHASE AGREEMENT (CERSPA Template)

»Certified emission reduction« sale and purchase (model) agreement (CERSPA Template) is structured to benefit more profoundly the possibilities introduced by the »Clear Development Mechanism« (CDM) established by Kyoto Protocol.

The development of industry and technology produced air pollution and global heating; the result of technical progress is constantly increasing »greenhouse effect« which threaten very seriously to destroy Earth Atmosphere. To resolve this problem International Association made some rules to reduce emission of dangerous »greenhouse gases«. One of the most important internationale rule is The Kyoto Protokol. The Protokol introduced three mechanisms of implementation: International Emission Trading (IET), Joint Implementation (JI) and Clean Development Mechanism (CDM).

For the countries in transition, the CDM mechanisms are the most important because these mechanisms permit these countries to participate in the »emission reduction process« and to be the »playground« where these projects take place. These countries have the benefit of »green« technology projects built on their territory and the project investors have the benefit of saving »emission reduction units« (CER-s). These »emission reduction« units (CER-s) can be purchased and sold on the »carbon market«. Because the CER-s are special merchandise same special rules must be applied. Besides the Document- Instruction made by Kyoto Protokol the CERSPA template agreement is also made to facilitate the »emission unit« trade.

The article is analyzing the specificities of the CERSPA template, the model agreement which is used, by the parties, as a contractual pattern which can help them to regulate their contract.

Key words: CERSPA template agreement; »Certified Emission Reduction« (CER-s); Clean Development Mechanism (CDM); Kyoto Protocol;
prof. dr Ivanka Spasić

GLOSAR

CER (*Certified Emission Reduction*) CER - certifikovano smanjenje emisije predstavlja specifičnu jedinicu umanjenja emisije gasova sa efektima “staklene bašte” (ghg); ove jedinice se generišu u skladu sa odredbama i primenom Mehanizma čistog razvoja (CDM), koji je uspostavljen odredbama Kyoto Protokola.

CER-ovi se izražavaju u ekvivalentnim jedinicama ugljen dioksida (CO₂); jedan CER odgovara ekvivalentu od 1 tone ugljen dioksida (CO₂). CER - ovi služe za obračun uštede emisija i predstavljaju smanjenje emisije “ghg” gasova u iznosu od jedne ekvivalentne tone CO₂, generisane u skladu sa pravilima CDM projekta.

CER-ovi nastaju kao rezultat realizacije CDM projekata i mogu se kupovati i prodavati na “karbon tržištu”. Prilikom kupovine i prodaje na tržištu stranke najčešće koriste CERSPA (model) ugovore.

CER-ovi se izdaju isključivo u elektronskoj formi i evidentiraju se na specijalnim računima koji se vode kod Administratora CDM projekta.

CERSPA (*Certified Emission Reduction Sale and Purchase Agreement*) (model) ugovor o kupovini i prodaji certifikovanih smanjenja emisija, koji se zaključuje između ugovornih strana - prodavca i kupca certifikovanih smanjenja emisija, odnosno jedinica uštede generisanih u skladu sa primenom mehanizma čistog razvoja (CDM) , utvrđenog Kyoto protokolom.

CERSPA ugovori predstavljaju model ugovore što znači da oni samo ukazuju potencijalnim ugovaračima na bitne elemente koje njihov ugovor mora sadržati i na sadržinu i formu pitanja koja moraju biti ugovorena.

CERSPA Template (Model ugovor) - ugovorna šema koja ukazuje strankama na sva važna pitanja koja njihov ugovor treba da reši i sve važne klauzule koje njihov ugovor treba da sadrži. Zapravo služi (budućim) ugovornim stranama “za ugled” kako treba da sastave svoj ugovor.

ERPA (*Emission Reduction Purchase Agreement*) predstavlja ugovor pomoću koga se kupuju odnosno prodaju jedinice smanjenja emisije (ERU) generisane u postupku realizacije mehanizma zajedničke primene (JI) predviđenog Kyoto protokolom.

ERU (*Emission Reduction Unit*) predstavljaju smanjenje emisije koje se ostvaruje u kontekstu realizacije mehanizma zajedničke primene (Joint Implementation). ERU predstavljaju svojevrsne jedinice uštede u emitovanju gasova koje razvijene zemlje (Anex I zemlje) generišu realizujući projekte zajedničke primene.

Guidance Document (Uputstvo, Vodič uz Kyoto Protokol) pravni izvor koji treba da posluži korisnicima mehanizma čistog razvoja; ovaj dokument objašnjava uslove za primenu i klauzule koji se koriste u CERSPA ugovorima.

“Karbon tržište” (*Carbon market*) Tržište na kome se obavlja kupovina i prodaja jedinica uštede emisija gasova sa efektima “staklene bašte” (ghg), koje su ovlašćeni subjekti stekli u vezi sa primenom nekog od mehanizama utvrđenih Kyoto protokolom.

Postoji primarno i sekundarno “karbon tržište”, u zavisnosti od toga da li se radi o prodaji u vezi sa realizacijom projekta ili se radi o preprodaji uštedenih “jedinica mere”.

Kyoto protokol - je međunarodni dokument usvojen na trećoj Konferenciji članica Okvirne konvencije UN o promeni klime, 1997. god. Ovaj značajan pravni dokument predstavlja odgovor međunarodne zajednice na nastupajuću opasnost globalne promene klime. Protokol je potpisalo preko 170 država (uključujući EU), a stupio je na snagu februara 2005. god.,

Pored ograničavanja emisija gasova sa “efektima staklene bašte”, pa time i smanjivanja globalnog zagrevanja i opasnosti koje ono sa sobom nosi, cilj usvajanja Kyoto protokola bilo je i obezbeđivanje efikasnih mehanizama za ostvarivanje ciljnih emisija država članica Anexa I (industrijski razvijene zemlje koje su i najveći zagađivači).

Kyoto protokol je predvideo tri mehanizma implementacije, ovi mehanizmi su: međunarodna trgovina emisijama (IET); zajednička primena (JI) i mehanizam “čistog razvoja” (CDM). Postoje naravno određene razlike između ovih mehanizama a najvažnije su one koje se tiču vremena sticanja određene vrste jedinica redukcije emisije i mogućnosti sa time povezanih, pre svega mogućnosti trgovanja ovim jedinicama.

U skladu sa odredbama Kyoto protokola države članice su podeljene u dve glavne grupe: to su industrijski razvijene zemlje (tzv. Anex I zemlje), koje imaju obavezu smanjenja emisije gasova sa “efektom staklene bašte” do 2012 god. i zemlje u razvoju (tzv. ne-Anex I zemlje). U cilju realizacije glavnog zadatka (odnosno smanjenja emisije gasova) Anex I zemlje imaju obavezu koncipiranja i usvajanja planova akcija i mera za smanjenje emisije kao i obezbeđivanje finansijskih sredstava i transfera tehnologija za zemlje u razvoju. Kyoto protokol je razradio vremenske okvire za primenu ustanovljenih mehanizama, dozvoljene emisije, “pokazatelje uštede” (jedinice “karbon kredita”), verifikacione entitete (procenitelje), kazneni sistem itd. U skladu sa svim postavljenim zadacima Anex I zemlje imaju obavezu dostavljanja izveštaja o emisiji gasova.

Kyoto protokolom je uveden svojevrsni sistem “tržišnih odnosa” prilikom manipulisanja emisijama gasova, a sve u cilju njihovog efikasnijeg smanjenja; ovakav koncept predstavlja novi prilaz konkretnom rešavanju problema emisija gasova.

Mehanizam čistog razvoja (*Clean Development Mechanism*)

Mehanizam čistog razvoja je jedan od mehanizma uspostavljenih Kyoto protokolom čija je namena da sa jedne strane pruži pomoć zemljama u razvoju (zemlje domaćini CDM projekata) da, na finansijski povoljniji način, postignu održivi razvoj doprinoseći smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte (“ghg”), a sa druge da pomogne razvijenim zemljama (Anex I zemlje) da ispune osvoje obaveze prema Kyoto protokolu (smanjenje emisije gasova). Rezultati smanjenja emisija (postignuti na taj način) se obračunavaju i registruju kao jedinice “certifikovanog smanjenja emisije” (CER). Ove specifične jedinice imaju određenu vrednost na tržištu.

Mehanizam čistog razvoja je uspostavljen članom 12 Kyoto protokola.

Certifikovana smanjenja emisije ili CER-ove mogu steći industrijski razvijene zemlje (članice Anexa I) ukoliko ostvaruju razvojne projekte “čistih tehnologija” u zemljama u razvoju.

Za sprovođenje “mehanizma čistog razvoja” i ostvarivanje ušteda u emisijama (CER) nadležan je Izvršni odbor; u kontekstu njegove nadležnosti utvrđene su procedure za akreditaciju operativnih tela kao i model CDM projekta (Project Design Document-PDD) koji strane u projektu (investitor odnosno izvođač iz razvijene zemlje i zemlja u razvoju - domaćin) moraju koristiti da bi im CDM projekat bio odobren. Izabrano operativno telo vrši procenu CDM projekata a Izvršni odbor vrši registraciju odobrenih projekata. Izabrano operativno telo vrši certifikaciju smanjenja emisije; izveštaj o certifikaciji se šalje Izvršnom odboru koji izdaje specifične jedinice “uštede” (CER-ove).

U okviru CDM projekata projektni periodi za realizaciju (rokovi) mogu biti 7 ili 10 godina, uz mogućnost obnavljanja najviše dva puta.

Mehanizam međunarodne trgovine emisijama (*International Emission Trading - IET*) predstavlja jedan od tri mehanizma uspostavljenih Kyoto protokolom; IET mehanizam omogućava zemljama članicama Anexa I (razvijene zemlje - emiteri gasova “staklene bašte”) trgovinu (kupovinu i prodaju) “dodeljenih emisija”.

Zemlje članice koje imaju ciljnu emisiju po Protokolu mogu da kupuju (i prodaju) na tržištu svoje “karbon kredite” od drugih država članica (obavezanah Protokolum).

Kako bi se sprečila suvišna rasprodaja emisionih prava od strane država članica predviđeno je da svaka članica mora imati određenu rezervu.

Mehanizam zajedničke primene (*Joint Implementation*) definisan je čl. 6 Kyoto protokola.

Mehanizam zajedničke primene omogućava državama članicama da upotrebljavaju svoje "karbon kredite" za realizaciju svojih obaveza (uštede odnosno smanjenja emisija) prema Kyoto protokolu.

Smanjenje emisija nastaju prilikom investiranja u drugim industrijalizovanim zemljama (članicama, Aney I zemljama). Pomenuta smanjenja emisija generišu se kao jedinice smanjenja emisija (ERU).

Mehanizam zajedničke (JI) primene i njegova primena povezani su i sa vremenom započinjanja JI projekata, naime, projekti započeti posle prvog januara 2000.god. mogu se tretirati kao projekti "zajedničke primene" ("podobni" su kao takvi), ali jedinice umanjene emisije (ERU) se izdaju samo za smanjene emisije nastale posle prvog januara 2008. god.

Za primenu i sprovođenje mehanizma zajedničke primene predviđeno je odgovarajuće telo – Komitet za superviziju (sprovođenja). Ovaj Komitet akredituje nezavisna tela koja vrše procenu i verifikaciju (sertifikaciju) projekata u skladu sa mehanizmom zajedničke primene.

Postoje dve vrste JI projekata (tzv. "dupli kolosek"); kod prvih zemlja-članica domaćin projekta mora ispunjavati sve uslove podobnosti povezane sa statusom u Anex-u I i Anex-u B Protokola, njen dodeljeni iznos emisije mora biti izračunat i evidentiran, zemlja mora imati nacionalni registar i nacionalni sistem za procenjivanje emisija, pored toga potrebno je da je zemlja podnela godišnji izveštaj emisije "ghg" kao i dala dodatne informacije o dodeljenom iznosu. Drugu grupu projekata čine projekti u zemljama domaćinima koje ispunjavaju prva tri od svih gore navedenih uslova. U prvom slučaju zemlja članica domaćin projekta može vršiti procenu i verifikaciju smanjene emisije primenjujući sopstvene procedure i samostalno izdavati ERU (bez potrebe obraćanja Komitetu). Na drugu grupu projekata ("drugi kolosek") primenjuje se procedura koju odredi Komitet za superviziju; smanjenje emisija iz ovakvih projekata mora proći procenu i verifikaciju (sertifikaciju) koju vrši nezavisno telo (izabrano od strane Komiteta).

Model CDM projekta (*Project Design Document - PDD*) U skladu sa konceptom mehanizama čistog, razvija strane u projektu (investitor odnosno izvođač projekta iz razvijene zemlje i zemlja u razvoju koja je domaćin projekta) moraju napraviti **model projekta** koji prezentiraju nadležnom telu za akreditaciju kako bi projekat bio odobren.